

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

Σημάδι τῶν καιρῶν.—Μιὰ γνώμη μας, πῶς ἡ Τέχνη πρέπει νὰ μένει ἀταλλαγμένη ἀπὸ κάθε σκοπιμότητα ὁρισμένην αριθμένην α priori δὲν φαίνεται νὰ συνάντησε τὴν ἀποδοχὴν πολλῶν. Στὸ βάθος ἡμᾶς καλοεξετάσουμε τὰ πράγματα, θὰ βροῦμε πῶς κάθε ἀντίρρηση στὴ γνώμη μας αὐτή, γεννιέται ἀπὸ κάποια λογικῶς ἀστιρικτὴ συσχέτιση νοημάτων. Δὲν θὰνα λοιπὸν ἀσκοποῦμε μιὰν ἀπλῆ διάκριση ἵδεων: «Υπάρχει ἄδολη ἐκδήλωση τῆς Τέχνης, δηλαδὴ ἐκδήλωση τέτοια ποῦ νὰ μὴν κυνηγᾶ ἄλλο σκοπὸ παρὰ νὰ μεταδίνει καὶ νὰ ξυπνᾶ σ' ἑμᾶς τὴ συγκίνηση τοῦ ὅραμάν ; Χωρὶς δισταγμὸ ἡμποροῦμε νὰ ἀπαντήσουμε καταφατικά. Τὰ παραδείγματα σὲ ἐλκυστικὴ ἀφθονία βρίσκουνται μπροστά μας, καὶ μόνο στὴν ἐκλογὴν θὰχουμε δισταγμούς. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴν χρονοτριβοῦμε, ἀς ξαναδιαβάσουμε τὸ σοννέτο «Ροδόπη»* τοῦ ποιητὴ ποῦ ἔδωκε ἀφορμὴ στὴ συζήτησην αὐτή:

Τῆς Πούλιας γέρον' ἀπὸ ψηλὰ τὸ ἐφτάδιτλο τ' ἀστέρει.

Ξύπνα, «Ροδόπη».—τ' αὐγινὸ δροσόπαγο τινάζει
τοῦ ὕπνου τ' ἀποκάρωμα. Ξύπνα, κι' ἀσπρογαλιάζει
θαμπτὸς ἀκόμη περούζες τὸ γλυκοχαραμέρι κ.τ.λ.

Νὰ στίχοι παρθενικού· Τάματια τοῦ ποιητὴ θαμπωμένα ἀπὸ τὴν ὑπέροχην εἰκόνα ποῦ ἀντικρύζουν, μᾶς μεταδίνουν τὴν ἀνατριχίλα τῆς γλυκειᾶς καὶ ἀνέκφραστης ἐκείνης ὥρας ποῦ, βυθισμένη σὲ θαμποτράσινή ἀτιμοσφαῖρα, ξυτνάει ἡ φύση μὲ τὸ πρῶτο φιλὶ τοῦ ἥλιου. — Ποιὰ τελεολογία ὑπαγόρευσε τὸ σοννέτο; Τί σκοπὸ ἔνειο ὑπηρετάει, καὶ πρὸς ποῦ ἐθνικὸ ἴδεωδες συμφωνᾶ; — Ἐξὸν ἀπὸ τὶς διαφορὲς ποῦ γεννᾶ τὸ αἰσθῆμα τῆς γλώσσας, οἱ στίχοι αὐτοὶ θὰ προκαλοῦσαν τὴν ἴδια — ποιοτικῶς — συγκίνηση σ' ἔναν «Ἀθηναῖο τοῦ καιροῦ τοῦ Ξενοφῶντα, σ' ἔναν σύγχρονο Γάλλο, ἢ σ' ἔναν Τεχνίτη τοῦ μέλλοντος. Καὶ ἀκόμα ἡ ἴδια συγκίνηση ποῦ ἀναβρύζει ἀπὸ τὸ ποίημα ἡμπορεῖ νὰ μετατεθεῖ ἀδιάφορα στὴ ζωγραφικὴ ἢ στὴ μουσικὴ, ἀπὸ ἱδιοσυγκρασίες ποῦ διαθέτουν τὰ κατάλληλα τεχνικὰ μέσα.

Τώρα, εἰναι ἀναμφισβήτητο, ὅτι κοντὰ σ' αὐτὴ τὴν ἐκδήλωση τὴν ἄδολη, βρίσκουνται, ἀφθονες τὸ ἴδιο, ὑπέροχες τὸ ἴδιο, ἐκδηλώσεις τῆς Τέχνης ποῦ παράλληλα καὶ ταυτόχρονα ὑπηρετοῦντες καὶ κάποιο ἔντο σκοπό, μιὰν κάποιαν ἰδεολογία: θρησκεία, πατρωτικὴ ἴδεα, ἡθική, κοινωνιολογικὲς θεωρίες κ.λ.π. Ἀλλά, πάντα, σ' διὰ αὐτὰ τὰ εἰδικὰ φανερώματα ὑπάρχει ἔνα κοινὸ μεριδιοῦ ἄδολης τέχνης ποῦ σημαδεύει τὰ ἔργα μὲ τὴ σφραγίδα τῆς αἰωνιότητας, καὶ τὰ βγάζει ἀπὸ τὴν πολεμικὴ τῆς στιγμῆς καὶ τὰ σώζει ἀπὸ τὸ θάψιμο τῶν πρόσκαιρων ἰδεολογῶν. — Γι' αὐτὸ καὶ μία σύγχρονη ἀντίληψη ἡμπορεῖ σ' ἔνα κοινὸ ἐπίπεδο νὰ αἰσθανθεῖ καὶ νὰ κρίνῃ τὰ ἀριστουργήματα τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Τέχνης, τὰ ἔργα ποῦ δημιουργησε ὁ Χριστιανικὸς

* Γράμματα σελ. 190.

πολιτισμός, ή διάγραμμός αναρχισμός στις ιδέες, ή διασιαλισμός που χτυπά την πόρτα μας, άδιαφορώντας για τούς ξένους και ξεχασμένους πιά σκοπούς δπου τα ἔργα αυτά επιδιώκανε τὸν καιρὸν τῆς δημιουργίας των. Και δχι μόνο, άλλα και για νὰ αἰσθανθεῖ τὰ ἔργα αυτά τὰ πολύχρωμα η σύγχρονη ἀντίληψη ὑποχρεει τὰ παραμερίζει τὰ στοιχεῖα τῆς σκοπιμότητας ποῦ κλείνουν και κρατᾶ μονάχα τὴν ἄδολη οὐσία τῆς Τέχνης. Ποιός αισθάνεται σήμερα τὸν Ἐρμῆ τοῦ Πραξιτέλη, σχετικά μὲ τὶς θρησκευτικές ἀνάγκες ποῦ ἵστος νὰ ἥτανε προωθισμένος νὰ ὑπηρετήσει; Και ἐπειδὴ κάνεις, δὲν θὰ πῇ γιαυτὸ πῶς διάρκης ἔπαυσε νᾶναι ἀριστούργημα τέχνης. Πιὸ χτυπτα μάλιστα, ήμποροῦμε ἄφοβα νὰ ὠρίσουμε διτι διάρκης ἥτανε στὴν Ἀρχαιότητα ἀριστούργημα δι' οὗ λόγους εἶναι και σήμερα, κι' αὐτοὶ οἱ λόγοι δὲν εἶναι βέβαια η ἔξυπηρέτηση τῆς θρησκοληψίας τῶν προγόνων.

Αφοῦ διμιώς η τέχνη ἔχει δουλέψει διαδοχικά σὲ χίλιες δύο ιδεολογίες και ἀφοῦ ἔχει σκλαβωθεῖ σὲ ἀπειρούς παροδικοὺς σκοποὺς χωρὶς γι' αὐτὸ νὰ χάσει τὴν ἀτομικότητά της, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ συμπεράνουμε διτι μονάχα οἱ τεχνίτες, σκλάβοι τῆς ἰδιοσυγκαρασίας των, τῶν ἀναγκῶν και τῆς ἡθικῆς τοῦ περιβάλλοντός των η τοῦ ἔαυτοῦ τῶν, μεταχειρίζονταν η μᾶλλον νόμιζαν πῶς μεταχειρίζονται τὴν ἀτομική τους Τέχνη και σὲ σκοποὺς ξένους. — Ἀλλὰ διτι πάντα η Τέχνη στὴν οὐσία της, ἔπειρνοῦσε τὸν ἰδεοτελῆ σκοπὸν τοῦ τεχνίτη, ἐκυριαρχοῦσε τὸν πρόσκαιρο σκοπὸ και ἔμενε αἰώνια ἀνεξάρτητη, σκλάβα τοῦ ἔαυτοῦ της. Και τὸ πόρισμα αὐτὸ τὸ στερεώνει η παραπάνω ἀπόδειξη διτι ὑπάρχονταν και ἄδολες ἐκδηλώσεις τῆς Τέχνης.

Ἐπειτά, ἀς ἔξετάσουμε τὸ ζήτημα και ἀπὸ ἄλλην ὅψη. Μιὰ ιδεολογία ποῦ ἔχει τὴν ἀπαύτηση νὰ βάλει χέρι στὴν τέχνη, και νὰ τὴν ὑπουργούλωσει, πρέπει πρῶτα νὰ ἀποδείξει διτι εἶναι ὁριστική, τελειωτική, ἀπόλυτη. Δὲν ζέρουμε διμιως νὰ φανερώθηκε ποτὲ παρόμοια ιδεολογία. Ἀλλὰ και ἀν φανερώνουντας ἀπόμα, καμιμάν ἀνάγκη δὲν θὰ είχε πλέον ἀπὸ τὶς ὑπηρεσίες τῆς Τέχνης. Η Τέχνη δὲν εἶναι γνωμένη γιὰ ν' ἀποδείχνει και νὰ ἐπιβάλλει τὴν Ἀλήθεια. — Ἰσως—πιθανότερο μάλιστα — Τέχνη και Ἀλήθεια νᾶναι δυὸ δροὶ ασυμβίβαστοι. — "Οταν λοιπὸν δ. κ. Ι. Γρυπάρης λέγει «ἐπιβάλλεται εἰς τὴν Τέχνη μας η ἐπιστροφὴ πρὸς ἓνα νεοδανισμὸ σκοπιμότερον, δηλαδὴ συμφωνότερον πρὸς τὰ ἔθνικά μας ιδεώδη» πρέπει νὰ γνωρίζει διδιος, η τουλάχιστον δι Μαρκορᾶς στὸν διοτο μᾶς παραπέμπει, πιὰ εἶναι τὰ πραγματικά ἔθνικά μας ιδεώδη· για νὰ ήμπορεῖ νὰ ταιριαχτεῖ ἐνσυνείδητα σ' αὐτά η τέχνη. Και σὲ τέτοια διμιως περίσταση θὰ μᾶς μένει τὸ δικαίωμα μὲ διμια τουλάχιστον πειστικότητα και δύναμη νὰ προτείνουμε ἀνάλογα ἀξιώματα, ἔστω : «Ἐπιβάλλεται εἰς τὴν Τέχνην μας η ἐπιστροφὴ πρὸς κάπιαν σκοπιμότητα σύμφωνη μὲ τὰ διδάγματα τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας».

Δὲν παροδοξογοῦμε, και διτι λέγαμε πῶς μ' αὐτὸ τὸ ζήτημα ιρατοῦμε ἓνα σημιάδι τῶν καιρῶν, είχαμε δίκαιο : «Ορίστε δ. κ. Στ. Ραμᾶς, πιὸ ἀπαιτητικὸς και πιὸ χεροπιαστὸς στὶς ἀξιώσεις του, ἀπερίφραστα ἀποφαίνεται: «Καμιμά νεοαισθητική θεωρία, καμιμά ὡραιοπαθιάρα σχολή δὲν »πρέπει νὰ ἐμποδίσει τὴν κάθε σοβαρὴ φιλολογικὴ προσπάθεια νὰ δουλέψει »σκλάβα στὴ γλωσσικὴ ιδέα σ' αὐτὸν τὸν κοσμογόνο πυρηνα τῆς νέας »ιδεολογίας».

Τὸ ἔθνικὸ ιδεῶδες γιὰ τὸν κ. Στ. Ραμᾶ φαίνεται νὰ βρέθηκε, και ἔτσι

ἡ ὑποχρέωση τῆς φιλολογίας νὰ σκλαβωθεῖ σ' αὐτὸν εἶναι πιὰ ἀναμφισβήτητη.—Ἐμεῖς δημοσίευμε εἰς τὸν κ. Ραμᾶν ν' ἀπορήσει μαζί μας γιὰ ἔνα δύο πράγματα : Προτοῦ νὰ βγεῖ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα ἡ φιλολογία, τὶ ἔκανε ; ἡμπορόδυσε νὰ ἐκδηλωθεῖ σοβαρά ; καὶ δταν σὺν Θεῷ, ἡ γλωσσικὴ ἵδε ἐπιβληθεῖ δριστικά, πέρα γιὰ πέρα, σὲ πιὰ ὑπηρεσία, σὲ πιὰ σκλαβία ων' ἀπασχοληθοῦν οἱ σοβαρὲς φιλολογικὲς προσπάθειες ; Θὰ πρέπει ἀραγε προβλεπτικά, ἀπὸ τώρα νὰ ἐφεύρουμε ἔνα δύο ἵδεοιογίες «de recharge» ὅπως θάλεγαν οἱ Γάλλοι . «Ἐπειτα οἱ νεοαισθητικὲς κ' ὁραιοπαθιάρες σχολές, ἀγκαλιάζουν στὶς θεωρίες τους γιὰ τὴν αὐτάρκεια τῆς Τέχνης, τὸ καλὸν σ' ὅλες τον τις ἐκδηλώσεις. Θάπτετε λοιπὸν καὶ οἱ σοβαρὲς ζωγραφικὲς καὶ μουσικὲς προσπάθειες κάπου νὰ δουλέψουν σκλάβες ἀφοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν κι' αὐτὲς βέβαια νὰ δουλεύουν στὸ γλωσσικὸ ζήτημα.—«Ἐνα πρόγραμμα εἶναι βέβαιο : ὁ τεχνίτης ὅταν λύσει γιὰ τὸν ἐαυτό τον τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, ἀδιαφορεῖ καὶ ὀφείλει ν' ἀδιαφορεῖ ὡς τεχνίτης. τὸ τὸ ἀμφιβολίες ἡ ἀντιρρήσεις ἡμπορεῖ νάχει ὁ γύρω του ὅχλος· αὐτὸς πιὰ ἔχει ἀποστολὴ νὰ δημιουργεῖ φιλολογικὸν ὕρατον, καὶ ὅχι νὰ κάνει ἀνώφελες προπαγάδες. Ἐμπρός. «Ἐχουμε ὅλοι μας τὸ πολύτιμο προνόμιο ὃτι ἡρθαμε ἀργὰ στὸν κόσμο, καὶ ἀφθονες καὶ πολύτροπες κληρονομίες ἀριστουργημάτων, ἀπὸ τὶς πιὸ διάφορες προελεύσεις, καϊδεύουν τὶς αἰσθήσεις μας, κεντρίζουν τὴν ψυχική μας συγκίνηση, δονοῦν τὴν ἐφίμερη ὑπαρξη μας. Ἀφοῦ μᾶς εἶναι δοσμένο νὰ αἰσθανόμεθα τὸ καλὸν καὶ δταν ἀκόμη ἐκδηλώνεται ἀπὸ τὶς πιὸ ἀντίθετες τάσεις, εἶναι ἀνώφελο, γιὰ τὴ δημιουργία του, νὰ γυρεύουμε νὰ τὸ ὑπαγάγουμε σ' ἔναν κοινὸν καὶ ἀνέφικτο τύπο ἵδεοιογίας. Λίγο περισσότερος σκεπτικισμὸς χρειάζεται. Νά, στὰ πόδια μας κοίτουνται τὰ κουφάρια τόσων καὶ τόσων ἵδεοιογίῶν ποῦ μὲ τὴ σειρὰ ἡ ταυτόχρονα, προσηγλύντισαν, ἐνθυσιάσαν, σκλάβωσαν τὶς ψυχές.» Ας δείχνουμε λοιπὸν ὀλίγη δυνατιστία στὶς ἐπαγγελίες καὶ τὶς ὑποβολὲς τῶν νέων ἵδεοιογίῶν, καὶ ἀς μὴ θυσιάζουμε στὸ βωμό τους τὸ μόνο σταθερὸ δῶρο ποῦ μᾶς χάρισε ἡ φύση : —τὴν ἥδονή τοῦ ὡραιού.

«Οσο γιὰ τὰ ἔθνικὰ ἱδεώδη καὶ τὶς πατριωτικὲς ὑποχρεώσεις, ἀς ἀφίσουμε τὸν Γκαΐτε νὰ μᾶς ἐπαναλάβει τὰ ἀνεκτίμητα λόγια του :—«Θὰ είστε ἀρκετὰ πατριῶτες δταν θὰ σκορπίσετε στὴ χώρα σας τὴν ἀγάπη τοῦ Ωραιού καὶ τοῦ Καλοῦ ».»

Δ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Ο ΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ Κ. ΣΙΜΟΥ ΜΕΝΑΡΔΟΥ

Ἐδιωρίσθη ἐπὶ τέλους δ κ. Μενάρδος καθηγητῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιο. Καὶ εἶνε τὸ γεγονός αὐτὸν ἔνας θρίαμβος τῶν νέων ἵδεων, οἱ δποιες δημοσίευμας εἶνε φυσικὸν θά ἐπιβληθοῦν καὶ θὰ ἐπικρατήσουν. Παρ' ὅλη τὴν εἰδεχθῆ ἀντίδραση τῶν ἀντιφρονούντων, εἰσέρχεται πρώτην φορὰν εἰς τὸ Πανεπιστήμιο ἔνας ποιητής, γιὰ νὰ διδάξει ἀπὸ τὴν καθηγητικὴν ἔδραν—καὶ τὴν δποιαν εἰμεθα βέβαια πώς θὰ λαμπτρύνει διότι δ κ. Μενάρδος εἶνε νέος ἀκόμη, ἵσα μὲ τώρα τὸν ἀπασχολοῦντες κυρίως ἡ μελέτη, διτι ἔγραψε δέ, δὲν εἶνε παρὰ οἱ ἀρχές μιᾶς συστηματικῆς ἐργασίας τὴν δποιαν φωτίζει ἀδρὰ τὸ ἐπιστημονικὸν φῶς καὶ η δποια τὸν δείχνει ὡς ἔναν ἀπὸ τὸν

βαθύτερος μελετητές της Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας. Ἐπειτα μήπως δὲ γάρ αποτελεῖ μαζὶ μὲ τὸν Γρυπάρη, τὴν μοναδικὴν δυάδα ποὺ ἀπέδοσε στὴν πειδόνυματη τελεύτητα, τόσα ἀρχαῖα ἀριστουργήματα, ζωντανεμένα στὴν δημοτική, μὲ τόσο δυνατὸν γλωσσικὸν αἰσθημα καὶ μὲ τόσην ποιητικὴν συνειδησην. Καὶ αὐτὴ ἡ ποιητικὴ συνείδηση, αὐτὴ ἡ αἰσθηση τοῦ ώραιού ἡ ὅποια καὶ εἰς τὴν πειδόνυματην ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν δίδει ἔνα ξεχωριστὸν τόνον εἰναι γιὰ μᾶς ἀπὸ τὰ πολυτιμώτερα ἐφόδια ἐνὸς καθηγητὴ τῆς Φιλολογίας καὶ τὰ ὅποια, ἀν δὲ ἐξαιρέσομε ἔνα Πολίτη καὶ ἔνα Λάμπρο δὲν ἔχει κανένας ἄλλος ἀπὸ τοὺς καθηγητὰς τῆς σχολῆς αὐτῆς.

ΚΑΤΙ ΠΟΥ ΕΠΡΕΠΕ ΚΑΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΕΙ

Τὸ γεγονός τοῦ διορισμοῦ τοῦ κ. Μενάρδου μᾶς γεννᾷ θαμπὴ τὴν ἑλπίδα πώς ἵσως ἵσως σήμερον· μὲνον ταῦτα καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ ἄνθρωποι τῆς σκέψης, μὲ κυβερνητικὲς θέσεις, δῆπος αὐτὸν συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ πολιτισμένα κράτη, δῆπος συμβαίνει καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν ἀκόμη, δῆπος, λογογράφοι ἀσυγκρίτως κατώτεροι ἀπὸ τοὺς δικούς μας, τοποθετοῦνται σὲ κυβερνητικὲς θέσεις καὶ ἀμείβονται ἀδρά, δχι βέβαια γιὰ τὴν ἴκανότητα ποὺ ἔχουν ως ὑπάλληλοι ἄλλα γιὰ νὰ ἡμποροῦν νὰ ἐργαστοῦν πνευματικῶς, ἐλεύτερα καὶ μὲ ἀνεση, χωρὶς νὰ σκέπτονται γιὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ φωμιοῦ. Κατενοήθη, φαντασθῆτε, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Τουρκίαν, πόσο βαθύτατη εἰναι ἡ ἐπίδραση ποὺ ἔχασκει ἡ Τέχνη, ως ἡ δύναμη ἡ συγκεντρωτικὴ κάθε ideoς κάθε σκέψης καὶ κάθε ὡμορραῖς ποὺ ἀνεπαισθήτως δηγεῖ τὸ κράτος πρὸς τούτους ἡ ἐκείνους τοὺς δραζοντες, ως ἡ δύναμη ποὺ ἐμφαντικώτερα, καθηρεφτίζει, ἀν ἐπιτρέπεται νὰ ποῦμε, δχι μόνο τὴ πνευματικὴ συνείδηση, ἄλλα γενικῶς καὶ τὴν δλη συνείδηση τοῦ ἔθνους.

Διότι νομίζομε ὅτι ἡμπορεῖ κάλλιστα νὰ διορισθεῖ, ἔνας Ζαχαρίας Παπαντωνίου, ἔξυφνα ὁς Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου τοῦ Τύπου — καὶ ποιὸς τάχα νὰ εἰναι ἴκανότερος καὶ εἰδικώτερος ἀπὸ αὐτὸν; — καὶ ἔνας Γρυπάρης σὲ ἀνετότερη θέση ποὺ νὰ τοῦ δίνει δλη τὴν ἐλευθερία ποὺ χρειάζεται ἔνας ποιητής κι' ἀκόμα κι' ἀπὸ τοὺς νέους — γιατὶ δχι; — ἔνας Βάργαλης κι' ἔνας Αὐγέρης κι' ἔνας Καζαντζάκης, ἡμποροῦσαν νὰ διωρίζονταν σὲ τούτη ἡ ἐκείνη τὴ θέση ποὺ θὰ τοὺς ἀφινε ὅλο τὸν ἀταίτούμενο καιρὸ γιὰ νὰ ἀφιερωθοῦν σύψυχα στὴν Τέχνη καὶ νὰ προσαρμονιστοῦν τέλεια πρὸς τὴν ἰδιοσυγκρασία τους, ποὺ μόνον ὅταν εἰναι ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τές φροντίδες τῆς βιωτάλης μποροῦν νὰ τὸ κάμουν. Καὶ ἀπευθυνόμεθα πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον μὲ τὴν πεπούθηση, πώς, ἀφοῦ εἰχε τὴν θέληση καὶ τὴν δύναμη νὰ διορίσει τὸν κ. Μενάρδο καθηγητὴ παρ' ὅλην τὴν τρομερὴν ἀντίδραση ποὺ ἀνεπτύχθη δὲν θὰ διστάσει νὰ ἐπωφεληθεῖ τῆς πρώτης εὐκαιρίας γιὰ νὰ ἀνταμείψει καὶ τοὺς ἐπίλεκτους τῆς νεοελληνικῆς σκέψης. Εἶναι μιὰ εὐχὴ ποὺ τὴν διατυπώνομεν μὲ τὴν ἑλπίδα πώς δὲν θ' ἀργίσει νὰ πραγματοποιηθεῖ.

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ Κ. ΜΙΜΗ ΛΙΜΠΕΡΑΚΗ

“Οχι βέβαια γράμμα, ἀλλὰ αἰσθητικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ μελέτη μποροῦν νὰ ὀνομασθοῦν οἱ παρακάτω γραμμὲς τοῦ κ. Λιμπεράκη ποὺ μᾶς τὶς εἰχε στείλει ἀπὸ καιρό, ἔξ ἀφορμῆς τῆς κριτικῆς γιὰ τὴν «Φλογέρα τοῦ Βασιλῆ» τοῦ κ. Παλαμᾶ ποὺ ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ «Γράμματα» δ. κ. Ζαχαριά-

δης, καὶ οἱ ὄποιες ἀπὸ τότε ὅταν ἐδημοσιεύοντο ἂν εἰχαμε τὴν συγκατάθεσή του, τὴν δόπια μόλις τώρα τελευταία ἐλάβαμε. Ἐννοεῖται, βέβαια, πώς παραλείπομε μερικὲς γραμμὲς ἀπὸ τὴν ἀρχῆ καὶ ἀπὸ τὸ τέλος ὅπου μὲ πολὺ κολακευτικά λόγια κρίνει τὸ ἔργο τῶν «Γραμμάτων».

.....Μ' ἄρεσε πολὺ νὴ σωστὴ κρίση τοῦ κ. Ζαχαριάδη γιὰ τὸ τελευταῖο ἔργο τοῦ Παλαμᾶ. Τί ἀρνητική, ἀλήθεια, κ' ἡ ἐργασία τοῦ Παλαμᾶ στὰ τελευταῖα ἑτούτα χρόνια, τὶ ἀρνητικὴ τῆς Ὁμορφιᾶς καὶ τῆς Ζωῆς! Δὲν βλέπει κανεὶς τ' αὐθόρμητο ἐξέπεταγμα τῆς Σκέψης μὲ τὴ δύναμη τοῦ αἰσθήματος: τὸ πολυδουλεμένο καὶ ὑπολογισμένο μαρτυροῦν τὰ ἔργα του' τὸ κλείσιμο καὶ τὴ μελέτη τῆς βιβλιοθήκης μαρτυροῦν, Ἡ σχεδὸν ἀπόλυτη πρόσοχὴ του στὴ γλῶσσα εἶναι οιζικά ἀντικαλλιτεχνική, κι' ἀκόμα, ἀντιδημιουργική, τὸ δὲ παραδειγμά του διέλειρο. Ἡ ἀπέραντη καρδιὰ τοῦ ὑπαύθου μὲ τὶς πολλαπλές, ἀπειρες, θαυμαστὲς εἰκόνες ποῦ καρδίζει στὰ μάτια του τεχνίτη, ἡ βαθύτατα δημιουργικὴ αὐτὴ καρδιά, λείπει ἀπ' τὰ περσότερα ἔργα τοῦ Παλαμᾶ: μὰ δὲ θέλω νὰ πῶ, πῶς λείπει κι' ἀπ' ὅλα. Ο Παλαμᾶς ἔχει γράψει τέλεια ποιήματα — καὶ μόνον ποιήματα — ὅταν δὲν ἀφέθηκε νὰ τὸν κυριεύψῃ ἡ γλωσσικὴ ἰδέα, κ' ἡ σπουδὴ, ἡ περιοριστικὴ τῆς δημιουργικῆς ἐλευτερίας σπουδῆ.

Καὶ λείπει ἡ καρδιὰ αὐτὴ ἀπ' τὰ περσότερα ἔργα — ἐλάχιστα ἔχειωρίζουν — τῶν νεολαΐγων, εἴτε αὐτῶν ποῦ γράφουν καὶ λόγιοι λέγονται, εἴτε αὐτῶν ποῦ πιθυμοῦν καλλιτέχνες νὰ κράζονται καὶ ποῦ φοροῦν τάχα τὸ μαρτυρικὸ στεφάνι τῶν παραγνωριζόμενων. Οὐ παράγοντας δικιας δὲ δείχνει τὴν ὑπεροχὴ τους τὴν ἡθικὴν ὑπεροχὴν τους, ἀπ' τὸ γύρου πλῆθος, — οὕτε κι' ὁ καρακτῆρας τους. Ἡ λατρεία τοῦ κορμιοῦ, τοῦ κορμιοῦ ποῦ στὶς φόρμας του, στὸ σκάρωμά του, στὴν οὐδία του, δείχνει τὰ πάντα, κι' ἀποκαλύπτει στὰ μάτια του δημιουργοῦ τὸ Σύμπαν δόλο, καὶ τὰ σύμβολα στὰ δόπια τὰ ὄντειρα του κ' οἱ λογισμοὶ του θὰ ζήσουν τὴν ἔχειωριστὴν ἀδερφικήν, παγκόσμια ζωὴ τους: κ' ἡ λατρεία τοῦ τοπείου, δην τὸ θά λιδῆ τ' ἀνθρώπινα θεῖα κινήματα τῶν ἀγαπημένων του σκηνάτων, ἀκάρωριστα νὰ σιζοῦν μὲ τὴν γῆν, τὰ δέντρα, τὸν ἵχο καὶ τὸ φῶς, τὸ φῶς ποῦ καὶ τ' ἀπλούστερο ἀντικείμενο μεταβάλλει σὲ πολλαπλὰ δράματα, ἡ λατρεία δλῶν αὐτῶν — ποῦ ἄλλως τε «Ἐνα ἀποτελοῦν — λείπει κι' ἀπ' τὸ φωμηνοτονιᾶ, κι' ἀπ' τὸν, ἀς ποῦμε, καλλιτέχνη του. «Οσοι θέλουν νὰ ἔγειλῶν τὸν ἔαντο τους, κώδιοι εἶναι, καὶ μποροῦν νὰ πιστεύουν ὅτι θέλουν» εὐτυχῶς ἡ αὐτατάτη εἶναι τὸ κύριο καρακτηριστικὸ ήμῶν τῶν νεοελλήνων αὐτοῦ τοῦ καιροῦ. Μά η διεύθυνση τῆς ψὲ ἐλ. η σ. η σ. καὶ τῶν πὸ θων τοῦ λαοῦ, δὲν εἶναι τὸ αἰσθημά τῆς ἀνάγκης τῆς συγκίνησης — βέβαιη ἀπόδειξη τοῦ ἀνθρωπισμοῦ — γιὰ τὴ ζωὴ του, τῆς συγκίνησης ποῦ δεῖνει ἡ Τέχνη ποῦ μαγικὰ τριγυρίζει μας κι' ὁμορφαίνει μας τὴν καθημερινὴ ζωὴν, μὲ τὰ ἔργα ποῦ γεννήθκαν ἀπ' τὸ αἰσθημά μας καὶ πλάστηκαν σύμφωνα, μὲ τὴν ἴδιαιτερη σὲ κάθε τόπο, ώμορφιά τῆς γῆς ποῦ μᾶς κρατεῖ. Πούνται τὸ ἔπιπλο, τὸ ἀγγεῖο, τὸ ὄφασμα, ἡ ἀπλῆ ἀρχιτεκτονική, ἡ δλητ ψυχή, τῶν χωρικῶν φτωχόστιτων καὶ τοῦ παληοῦ ἀρχοντικοῦ σπιτιοῦ, πούνται τὸ νέο λαϊκὸ τραγοῦδι κ' ὁ σκοπός του; «Ο τωρεινὸς λαὸς δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπ' αὐτά! δι τωρεινὸς λαὸς δὲν τὰ δημιουργεῖ σύμφωνα μὲ τὸ αἰσθημά του, τὸ αἰσθημά του δὲν ἔχει ποῦ εἶναι» ἔνα μόνον ἔσφρο πῶς φαῦλα καὶ ἡλισθια τὰ γελάει δλα αὐτά: κι' ὁ ωρικὸς κι' ὁ ἐπαρχιώτης ἀστός, κι' ὁ μῆ κάτοχος τοῦ ἔαντο του πρωτευούσιανος. Κι' ὅμως, νὰ τὸ παρελθόν: — οἱ πλήθυοι θησαυροὶ ποῦ γεννήθηκαν ἀπ' τὸ αἰσθημά, ἀπ' τὴν ἀντιληφὴ τῆς ώμορφιᾶς, τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ· νὰ

τὰ μύρια ἀνώνεμα ἀριστουργήματα· νὰ οἱ κοροπλᾶστες, κ' οἱ ἀγγειοπλάστες κ' οἱ κοινοὶ μαρμαράδες — δὲ μιλῶ παρὰ μόνο γιὰ τὸ πλῆθος ποῦ δημιουργεῖται — τῆς ἄφταστης, τῆς τιτανικὰ δημιουργούσης Ἐλλάδας, τῆς δημιουργούσης κατ' εἰκόνα καὶ διμοίωσιν, ναὶ κατ' εἰκόνα καὶ διμοίωσιν τῆς ἐλληνικῆς γῆς· νὰ τὰ ἡρωϊκὰ καὶ παθητικὰ τραγούδια της! Καὶ, νά, οἱ βυζαντινοὶ τεχνίτες τῶν οὐρανῶν — θόλων πούπλασαν μὲ τὰ χέρια τους, καὶ τῶν μωσαϊκῶν, ἀστερισμῶν χρωματικῶν, μὲ τοὺς διποίους μυθικὰ ἔφανέρωσαν τὴ μορφὴ τῆς λατρείας τους· νὰ οἱ ὑφάντρες τῶν θρυλλικῶν πέπλων ποῦ στόλισαν τὶς φήγισσες καὶ τὶς παρθένες, καὶ νὰ οἱ λουλουδόχρωμοι τάπτητες ποῦ ἀπάνου τους ἐλάγγεψαν ἀπὸ βαθειά ἥδονή, τὰ ἔρωτόπαθα κοριμά· νὰ τοῦ χαλκοῦ, τοῦ χρυσαριοῦ, τ' ἀσημιοῦ, τῶν πολύτιμων πετραδιῶν οἱ δουλευτάδες, ποῦ ταιριασαν στὰ ἔργα τους τ' ἀναρίθμητα, τῶν μεθυστικῶν ἀνοίξεων τὴν ὠμορφιὰ καὶ τῶν παραμυθιῶν· νὰ τῆς πέτρας, τοῦ ξύλου καὶ τοῦ χρωμάτου οἱ ἀνώνυμοι τεχνίτες· — νὰ τὰ ἔπη τὰ βυζαντινά! Κι' ἀκόμα, νὰ ἡ Ἐλλάδα τῆς ἀρχῆς τοῦ περασμένου αἰῶνα: νὰ τὸ σπῆτι μὲ τὸ μεγάλο μόντζο ποῦ ἀραδιάζονται στὶς γάστρες μὲ τὸ σκαλισμένο ξύλο, ὅλα πρὸς τὸ φῶς, τὰ λουλούδια ποῦ ζοῦν ἀνάμεσα μας, π' ἀνθοῦν καὶ μαραίνονται κάτου ἀπ' τὰ μάτια μας, ποῦ μ' αὐτὰ στολιστήκαμε στέξ καρός μας καὶ ποῦ στολίσαμε τοὺς πεθαμένους μας. Ἡ εἰσόδος στὸ σπῆτι διὸ καρό κι' διμορφάδα. Νά τὸ βυζαντινὸ εἰκονόστασι καὶ παρέκει τὰ διλοσπάλιστα ἀσημιοντυμένα ὅπλα τοῦ παληοῦ καιροῦ· νὰ τὰ ξύλινα κανάτια μὲ τὶς ἀπλές κι' ἀρμονικὲς γραμμές· νὰ οἱ σκαλιστὲς κασέλες καὶ τὰ θρονιά τῶν γερόντων. Καὶ παντοῦ ἀπλωμένα, ἔργα τῶν παρθενικῶν χεριῶν, τὰ πανιά καὶ τὰ χεράμια τ' ἀργαλειοῦ, τὰ πλουσιμένα μὲ τοῦ Μάγη τὴν ἀνθοβολὴ καὶ μὲ τὰ περήφανα ἄτια, ποῦ ὅταν τὰ ὑφαίναν, μεσ' τ' ὄνειρό τους τὰ καβαλλίκευαν οἱ πόθοι τους, καὶ τὰ τραγούδαγαν μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ τὸ σκοπὸ ποῦ στοχάστηκαν στὴν ἔρωτικὴν ἀναμονὴ τους. Καὶ, νὰ τὰ λαϊκὰ τραγούδια π' ἀκολουθοῦν τὴν παλαιότατη ἐλληνικὴ παράδοση! Κ' ὑστερά ἀπ' ὅλα αὐτά; — ἀπομένει διλαδός δίχως κανένα δικότου χαρακτῆρα, ὅλος ὑπολογισμός, ὕπουλος, τὰ αἰσθηματά του, τόνα κοντά στάλλο κάνονται — ποῦναι ἡ ἐποχὴ ποῦ δικαίως μιᾶς κοπέλλας ἔκανε νὰ θρηνῇ ὅλη ἡ πόλη, ποῦ δικαίως ἐνὸς παληκαριοῦ ἔφερνε τὸ θάνατο καὶ στοὺς ἀγαπημένους του; — δὲ δημιουργεῖ πειά, οὕτε ἔχει ἀνάγκη καμμιὰ ἀπ' τὴν Τέχνη. Ὁ λαὸς ἀρχίζει, στὴν ἀρχὴ δειλά, μὰ ὑστερά βαρβαρώτατα νὰ γελάῃ τὴν τέχνη καὶ νὰ περιφρονῇ τὸν τεχνίτη. Σ' ὅλο αὐτὸν τὸ διάστημα φάντηκαν οἱ λιγοστοί μὰ σημαντικοὶ τεχνίτες τοῦ Λόγου ποῦ ξέρουμε: ὁ Σολωμός, ὁ Κάλβος, ὁ Πολυλάς, ὁ Παλαμᾶς καὶ δυδ-τρεῖς ἄλλοι. Κ' ἔνας ζωγράφος: ὁ Γύζης. — Πονώντας καὶ λαχταρώντας τὴν Ἐλληνικὴν Όμορφιά, ἔχοντας ἀκέραιη τὴν ἐλληνικὴ ψυχὴ μέσα του, δραμώντει, μορφὴ προφητική, καὶ συνδέει στὸ ἔργο του — ποῦ φόρμες, γραμμές, χρώματα, ἐκτέλεση, σύμβολα καὶ παραστάσεις, τρανά μαρτυροῦν τὴν καταγωγὴ του — ποῦ αὐθόρυμητο καὶ γνήσιο ἐκπορεύεται ἀπ' τὴ μουσικὴ ψυχὴ του, ταιριαστὰ καὶ ἀσύγκριτα, τὴν ἀρχαίαν-ἐλληνικήν, τὴ βυζαντινή καὶ τὴν ἡρωϊκὴν παράδοση, τῶν χρόνων τῆς σκλαβιᾶς· καὶ μεσ' ἀπ' αὐτὸν τὸ ἔργο προβάλλει τὸ πνεῦμα τῆς ἀναγέννησης καὶ τῆς ζωῆς καὶ δείχνονται οἱ δρόμοι ποῦ μπορεῖ ν' ἀκολουθήσῃ, ἀν μπορέσῃ κι' ἀν θελήσῃ ἡ νεοελληνικὴ Ζωγραφική. Μέσα στὸ Γύζη την πονητικὴν τοιχογράφος κι' ὁ τεχνίτης τῶν βυζαντινῶν μωσαϊκῶν. — "Οξω ἀπ' αὐτόν, βιασμένη, νειροσπαστικὴ καὶ δοξολιανής παραγωγὴ ἔργων, ζωγραφικῶν καὶ γλυπτικῶν, ἀπ' τὰ δόποια λείπει τὸ αἴσθημα, τὸ νόημα, καὶ ποῦ δὲν ἔχουν καμμιὰν ἀπολύτως προσωπικὴ τεχνική.

Τέτοιος ὁ τωρεινὸς λαός, τέτοιοι κ' οἱ καλλιτέχνες του. 'Ο Γύζης, ὅπως κι' ὁ Moréas, γίνηκαν, γιατὶ ἀναπτύχτηκαν σὲ περιβάλλοντα ποῦ ἡ ζωὴ δίχως τὴ σκέψη δὲν ὑπάρχει ἀδιάφορο ἀν ἀκολούθησαν — κυρίως δ Γύζης — δρόμους δικούς τους καὶ ἔνοντας ἀπ' αὐτοὺς ποῦ χαράζονταν γύρους τους.

'Ο λαὸς ἀκατάδεχτος, κ' ἐχτρικὸς σ' ὅσα δὲν τὸν ἐνδιαφέρουν πειά, ἀξιοθρήνητος τραβάει στὴν κατάχτηση τῆς μπουνταλάδικης προστυχοῖσις του, ἔχοντας ὀδηγούς του κ' ἐκλεχτούς του, ἐκείνους π' ἀντιπροσωπεύουν, τὴ θρασύτατη, μοχληρή, ἀρνητική — ἀπὸ ἀδυναμία νὰ τὸ νοιώσῃ κι' ἀπὸ ὑστεροβουλία — τοῦ κάθετι, ποῦ δὲν ἰσοπεδώνεται μ' αὐτή; — ἀποχτηνωτικὴ δημιοσιογραφικὴ παραγωγή, ποῦ μαζὲν μὲν τὸ σχολεῖο καὶ τὴν πολιτική, τὸν κρατοῦν καὶ τὸν σέργονυν, ὅπου καὶ τώρα τὸν κρατοῦν, κι' ὅπου ἀπὸ καιρὸν τὸν σέργονυν.

ΜΙΜΗΣ Γ. ΛΙΜΠΕΡΑΚΗΣ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ ΑΠΡΙΛΙΣ 1911

ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗ: Ο ΑΝΘΙΣΜΕΝΟΣ ΔΡΟΜΟΣ
ΡΟΜΟΥ ΦΥΛΙΡΑ: ΡΟΔΑ ΣΤΟΝ ΑΦΡΟ

Δυὸς ποιηταὶ — ἐννοεῖται πὼς πέρνομε τὴ λέξη κατὰ συνθήκην — ἀπὸ ἐκείνους ποὺ προκαλοῦν τὴν ἀγδία, δταν δὲν κινοῦν τὴν ἀγανάκτηση. Καὶ θὰ ἥτο περιττὸ νὰ ἐγένετο κἄν καὶ λόγος γ' αὐτοὺς εἰς τὶς σελίδες τῶν «Γραμμάτων», ἀν δὲν ἐτύχαινε καὶ οἱ δυὸι αὐτοὶ κύριοι νὰ ἀποτελοῦν τὸν ἀνθὸ τῶν ποιητῶν τῆς ρουτίνας — ἐνὸς πλήθους ποιητῶν ἀπὸ τὸ ὅποιο θὰ ἔπειπε ν' ἀναφέρονται εὖδω μερικὰ ὄντα — "Ἐτσι μιλώντας δυὸι λόγια γ' αὐτοὺς μιλοῦμε γ' ὅλους. Εἰς τὸν στίχους των οὕτε ἵχνος αἰσθήματος ἀληθινοῦ, ή ζωὴ ποὺ γύρω μας καὶ πέρα καὶ παντοῦ περνᾶ μ' ἔνα θριαμβικὸν ὅγασμὸ τοὺς εἶνε ἀγνωστὴ τὰ συναισθήματα τῆς ψυχῆς ποὺ μπορεῖ νὰ συγκινθεῖ τοὺς εἶνε ξένα. Καὶ ἐννοεῖται πὼς εἶνε καὶ ἀνίκανοι καὶ γιὰ τὸ κοινότερο τεχνικὸ δέσμιο τοῦ στίχου. Μόνο μιὰ συσώρευση λέξεων καὶ φράσεων στὶς κοινότερες φόρμαις, καὶ μιὰ φλυαρία ἀηδῆς κάτω ἀπὸ τὴν ὅποιαν μόνον τὸ κενὸν ὑπάρχει.

ΔΕΛΤΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ. ΑΡΙΘ. Δ'.

"Ολόφωτος ἀπὸ ἴδαικὸ καὶ μεστὸς ὅχι μονάχῳ ἴκανότητες διανοητικὲς μὰ καὶ ἐπιτυχίες, ποὺ νὰ λογαριάζονται οἱ σημαντικώτερες γιὰ τὴν πρόσθιο τῶν νέων ἴδεων, ἔξεδωκε τὸν 'Οκτώβρη τὸ Δ'. τεῦχος τοῦ Δελτίου του δ «Ἐκπαιδευτικὸς 'Ομιλος» ἔνα ἀπὸ τὰ πλουσιώτερα σὲ ἀξία περιεχομένου.

Μέσα στὴν ἐλευθερία τῶν γνωμῶν ποὺ φιλοξενεῖ τὸ Δελτίο ὁ σταθερὸς καὶ ὡρισμένος σκοπὸς τῶν ἴδρυτων τοῦ 'Ομίλου ἔχει πάντοτε τὸν τρόπο νὰ φέρνει τελειωτικὰ στὸ δρόμο τῆς ἱδεολογίας του, ἀποτέλεσμα μορφωμένης γνώμης, ποὺ ἔγεινεν ἀρχή.

"Ἐτσι τελευταῖα δημοσιεύεται μιὰ ἀπάντηση τοῦ κ. Ραμᾶ σὲ μιὰ μελέτη τοῦ κ. Μπουντώνα δημοσιεύμένη στὸ ἴδιο Δελτίο (ἀριθ. Β καὶ Γ'), ἀπάντηση ποὺ μὲ τὴ γενικότητά της καὶ τὴ μέθοδο ἀποδείχνει, πὼς ἡ θετικότητα τῶν ἔρευνῶν δὲν ἐξαρτᾶται μόνο ἀπὸ τὴν εἰδικότητα τοῦ συγγραφέα, ὃσο ἀπὸ τὴ βαθύτερη σκέψη, ποὺ ἐμπνέεται ἀπὸ τὰ πράγματα καὶ ζητεῖ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς σ' αὐτή.

"Ο κ. Μπουντώνας παραδεχόμενος τὸν τύπο τῆς ἐπίσημης γραφόμενης γλώσσας γιὰ καθεστώς διατηρήσιμο, ἐφ' ὅσον εἶναι τέτοιο, γνωματεύει πὼς

ἔνα καλὸ σκολειὸ δημοτικὸ — ὅπως θὰ εἶναι τὸ «πρότυπο» τοῦ Ὁμίλου — πρέπει νὰ μεταδίνει τὸν πολιτισμὸ τῆς παρούσης γενεᾶς στὴν ἐρχόμενην καὶ φυσικὰ τὸ φκολειὸ τοῦ Ὁμίλου δὲν θὰ πληρῷ τὸν ὄρον αὐτὸν, ὅταν δὲν θὰ μεταχειρίζεται τὸ ἐπίσημο γλωσσικὸ ὄργανο τῆς παρούσης γενεᾶς. Καὶ τὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ συλλογισμοῦ τῶν μορφωμένων συντηρητικῶν, ποὺ στενεύει τὴν ἔννοια τοῦ πολιτισμοῦ στὸν τύπο τῆς γλώσσας προύποδέτει, πὼς τὸ σημερινό μας σκολειὸ (σκολειὸ φεουδαρχικῆς ἰδεολογίας, ἐκφράζει τὸν πολιτισμὸ τῆς ἐποχῆς μας, ἔξδιον ἀπὸ τὴ διαστροφή μας σὲ ὅλα, ποὺ δὲν εἶναι βέβαια πολιτισμός! Οἱ ἀκροβασίες αὐτοῦ τοῦ εἰδους τοῦ σκέπτεσθαι εἶναι φυσικὸ ἐπακόλουθο. Καὶ ἔτοι δὲ κ. Μπουντώνας εὔχεται τὴ βαθμιαίᾳ μὲ τὸν καιρὸ ἀφομοίωση προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ λόγου (πρᾶγμα ἀδύνατο κατὰ τὸν Χατζιδάκη καὶ ποὺ τὸ πίστεψεν διοράσσεις); ζητεῖ ν' αὐξηθοῦν οἱ ὀρεις τῆς διδασκαλίας καὶ τὸ προσωπικὸ νὰ προβαίνει βαθμιαίως ἀπὸ τὸ προφορικὸ λόγο στὸν τύπο τῆς ἐπίσημης γραφόμενης κατανταίνοντας ἔτσι τὴ γλῶσσα ἀπὸ ὄργανο συνεννοήσεως σκοπὸ καὶ ἀντικείμενο τῆς ὅλης διδασκαλίας καὶ τέλος λέγει πώς η διδασκαλία εἶναι δυνατή καὶ σὲ γλῶσσα ἐντελῶς ἔνη ἔχειντας πώς οἱ ἔνες αὐτές εἶναι κάπτοντα λαλούμενες καὶ ἔχουν γεωγραφικὴ βάση καὶ ὅχι νεκρές τῶν βιβλίων, ὅπως ή καθαρεύουσα, ποὺ μὲ τὸ νὰ μοιάζει τὸν προφορικὸ λόγο καὶ νὰ εἶναι ὑποκειμενικὴ τοῦ κάθε δασκάλου αὐξανεῖ τὴ σύγχιση.

Στὸ τέλος τῆς μελέτης του δὲ κ. Ραμδᾶς ἔκθέτει τὸ credo τῆς πλειονότητας τῶν ἴδιωτῶν τοῦ Ὁμίλου, διὸ ὄργανο τῆς διδασκαλίας στὸ «πρότυπο» θὰ εἶναι η λαλουμένη οἱ λέξεις τοῦ πυρήνα τῆς γλώσσας δὲ ν' ἀλλάζονται· καὶ οἱ λέξεις τῆς καθαρεύουσας ποὺ ἐμπήκαν στὸν προφορικὸ λόγο, θὰ μένουν μὲ τὸ τυπικό τους ὄντες τὸ διετίγησαν.

Καὶ τὸ σκολειὸ τοῦ Ὁμίλου τὸ χαρακτηρίζει ἔτσι γιὰ ἐπαναστατικὸ—μελλοντικό, ποὺ θὰ τὸ ἐκμεταλευτεῖ η Πολιτεία — ὅταν ἔρθει δὲ καιρός.

Στὸ ἴδιο τεῦχος δημοσιεύεται «τὸ Κρυφὸ σκολειὸ» τοῦ κ. Δελμούζου, γράμμα στὶς μαθήτρες του στὸ Βόλο, ποὺ μὲ τὴ βιβλικὴν ἀπλότητα τοῦ ὑφους του ἔτευλγει τὸ συγκινητικὸ δρᾶμα τοῦ διωγμοῦ τῆς ἐλεύθερης σκέψης ἀπὸ τὸν καλογήρους καὶ τὸν πλαισιογράφους ποὺ στὸ κράτος μας, ὅπως σὲ κάθε διαφθαρμένο κράτος, ἔχουν τὴν περισσότερη πέραση εἰς βάρος τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀξίας τῶν ὀλίγων. Ο κ. Δελμούζος ποὺ εἶναι ἔνας πρώτης τάξεως παιδαγωγὸς—προφήτης γιὰ τὴν Ἑλλάδα στὸ γράμμα του αὐτὸν δὲν ἔχειν τὸν δημιουργὸ—ποιητή, ποὺ εἶναι τὸ σπουδαιότερο μέσο τῆς ἐπιτυχίας τῶν ἐκλεχτῶν.

K. B.

ΑΠΟ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΕΑ ΖΩΗ

‘Απὸ τὸ πρώτῳ φύλλῳ τῆς «Νέας Ζωῆς» ἀναδημοσίευομεν ἔνα ποίημα τοῦ κ. Κ. Π. Καβάφη «Τὰ Ἐπικίνδυνα». Τὸ ποίημα αὐτὸν καθώς καὶ πολλὰ ἄλλα του ποιήματα, ποὺ μιὰ ἀνάλυση γενομένη μὲ προσοχὴ θὰ παρουσιάσει ἀργότερα στὴν ἀληθινή τους σημασία, εἶνε ἀπὸ τὶς βαθύτερες παρατηρήσεις πάνου στὴν ζωή.

‘Ολοὶ δοι εἴχουμε κάποια θεωρία καὶ κάποια μελέτη (ἀφίνω τοὺς ἀδιάβαστους καὶ τελείως ἀνερμάτιστους) ξεχινόμαστε θαρρετά στὶς ἀπολαύσεις μὲ τὸ συλλογισμό, διτὶ σὲ μιὰ κρίσιμη στιγμὴ ποὺ οἱ ήδονες θὰ μᾶς

είνε βλαβερές, θά είμπορούμε νά ξαναβροῦμε βασιζόμενοι στίς σπουδές μας, τὸ ἀσκητικὸ πνεῦμα, ποὺ είνε χρειαζόμενο.

Μὰ είνε πολὺ ἀπίθανον ἀν θὰ τὸ κατορθώσουμε καὶ οἱ ἀποφάσεις μας πολὺ ἐπικίνδυνες.

ΤΑ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΑ

Εἶπε ὁ Μυρτίας (Σύρος σπουδαστής στὴν Ἀλεξανδρεια ἐπὶ βασιλείας αὐγούστου Κώσταντος καὶ αὐγούστου Κωνσταντίου· ἐν μέρει ἐθνικός, κ' ἐν μέρει χριστιανῖς)·
«Δυναμισμένος μὲ θεωρία καὶ μελέτη,
ἐγὼ τὰ πάθη μου δὲν θὰ φοβοῦμαι σὰ δειλός.
Τὸ σῶμα μου στὲς ἡδονὲς θὰ δώσω,
στὲς ἀπολαύσεις τὲς ὀνειρεμένες,
στὲς τολμηρότερες ἐρωτικὲς ἐπιθυμίες,
στὲς λάγνες τοῦ αἵματος μου δρμές, χωρὶς
κανέναν φόβο, γιατὶ δταν θέλω—
καὶ θᾶξω θέλησι, δυναμισμένος
ώς θάμαι μὲ θεωρία καὶ μελέτη—
στὲς κρίσμες στιγμὲς θὰ ξαναβρίσκω
τὸ πνεῦμα μου, σὰν πρίν, ἀσκητικό.»

ΑΠΟ ΤΟ ΕΜΠΡΟΣ

Αναδημοσιεύομεν ἀπὸ τὸ «Ἐμπρός» μιὰ μετάφραση τοῦ Παπαντωνίου, ἡ δποία ἀποδίδει καθώς πρωτότυπο ἔνα μικρὸν ἀριστονργηματάκι τοῦ Haraucourt ποὺ ἐπιγράφεται:

ΟΙ ΩΡΑΙΟΤΕΡΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

Οἱ ὡραίοτεροι στίχοι εἰν' αὐτοὶ ποὺ δὲν θὰ γράψωμε ποτέ . . . "Ανθὴ ὀνείρου ποὺ ἥπιε τὸ ἄρωμά των ἡ ψυχή, φῶτα ποὺ φτάνουν ἀπὸ κάποιο ἄπειρο, χαμόγελα κάποιου φαντάσματος, φωνὲς τῶν πεδιάδων ποὺ τὶς ἀκοῦν οἱ κορυφές.

Τὸ ἀνεξήγητο διάστημα είνε γεμάτο ποιήματα. Είνε ιερὸς κῆπος τῆς Ἐδὲρ ποὺ μέσα του δὲ μπήκε ποτὲ ἡ ἀμαρτία τῆς τέχνης. Καὶ δημος κάποτε θὰ μπορέσῃ νὰ τὸν ἰδῃς — ἀν μ' ἀγαπᾶς.

"Ενα βράδυ ποὺ τὸ πνεῦμά σου καὶ τὸ πνεῦμα μου θᾶξουν διαλυθῆ μέσα στὸν ἔρωτα, καθώς θὰ εἴμαστε σὲ μιὰ μεγάλη καὶ λιπόθυμη σιωπή, ἔλα καὶ σκύψε ὡρα πολλὴ τὴν ψυχή σου στὴν ψυχή μου, γιὰ νὰ διαβάσῃς τοὺς στίχους ποὺ δὲν ἔχω γράψει.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΣΤΕΡΑ

Γιὰ τὸ σημείωμα ποὺ ἔγραψεν ὁ κ. Ζαχαριάδης εἰς τὸ προηγούμενο φυλλάδιο τῶν «Γραμμάτων» καὶ εἰς τὸ δόποιον ἐκρίνετο μιὰ γνώμη τοῦ ποιητῆ I. N. Γρυπάρη περὶ τέχνης, ἐδημοσιεύεται χρονογράφημα ὁ κ. Ἀρ. Καμπάνης, εἰς τὸν «Ἀστέρα» τῶν 'Αθηνῶν (28 Νοεμβρίου 1911) δημος μὲ πραγματικὴν διαύγειαν ἀντιλήψεως ἔξετάζει τὸ προκληθὲν φιλολογικὸ ζήτημα.

Ἄπὸ τὸ χρονογράφημα αὐτὸ ἀναδημοσιεύομεν τὸ μέρος ἐκεῖνο δημος ἔξετάζεται τὸ κυρίως θέμα :

«Είς τα³ «Γράμματα», τὸ φιλολογικὸν περιοδικὸν τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκτὸς ἀπὸ δύο θαυμάσια σονέττα τοῦ Λ. Μαβίλη ποῦ ἐδιάβασα, εὐρήκα καὶ ἔνα μικρὸν κριτικὸν σημείωμα περὶ τοῦ Γερασίμου Μαρκορᾶ, ἐξ ἀφορμῆς γνώμης τοῦ ποιητοῦ Γρυπάρη δημοσιεύθεισης εἰς τὰ «Παναθήναια» περὶ τοῦ ἐκλείφαντος Κερκυραίου διδασκάλου.

Τὸ σημείωμα τοῦτο φέρει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ κ. Δ. Ζαχαριάδη, τοῦ μᾶλλον ἀξιοσήμειότου Ἑλληνος λογίου εἰς τὴν Αἴγυπτον. Καὶ δι' αὐτὸν νομίζω δὲν εἶναι ἄνευ ἐνδιαφέροντος μία κρίσις ἐπὶ τοῦ κριτικοῦ σημειώματος ἐδῶ.

«Κρύβουν ἀρά γε κάποιαν δυσνόητην εἰρωνείαν τ' ἀποφθέγματα καὶ τάξιώματα ποῦ διατυπώνει γιὰ τὴν τέχνην εἰς τὰ «Παναθήναια», δ. I. N. Γρυπάρης, κρίνοντας τὸ ἔργον τοῦ Μαρκορᾶ; Σκληρὸν αἰνιγμα», λέγει δ. κ. Ζαχαριάδης.

Τὶ ὑπεστήριξεν δ. κ. Γρυπάρης διμιλῶν περὶ τοῦ Μαρκορᾶ; «Οτι αὐτὸς μᾶς δείχνει ἔνα δρόμον νεοϊδανισμοῦ, τὸν διοῖον πρέπει νὰ λάβῃ ἡ τέχνη μας ἡ ἔθνική.

Καὶ τὸ ὑπεστήριξεν δ. κ. Γρυπάρης διότι αὐτοῦ διευθύνεται ἔξελισσομένη ἡ ποιητική του ἰδιοσυγκρασία. Τὸ «πρέπει» εἶναι ὅφος κάπως σκληρός! Δὲν ὑπάρχουν «πρέπει» καὶ ἡθικολογίαι εἰς τὴν τέχνην. «Ο κ. Γρυπάρης συμπαθεῖ τὸν νεοϊδανισμόν. Τὸν συμπαθοῦμεν κ' ἐμεῖς. Τὸν συμπαθεῖ κέννα μέγα μέρος τῆς σκεπτομένης νεότητος. Ἄλλ', αὐτὸ δὲν νομίζομεν διτὶ πρέπει ν' ἀποτελῇ γενικὸν δόγμα. Ο Ταῖν μᾶς εἰπε: Καὶ μὲ τοὺς κλασσικοὺς καὶ μὲ ἀντικλασσικοὺς κανόνας καὶ μὲ δίχως κανένα κανόνα ἥμπορει νὰ παραγάγῃ κανεὶς ἀριστουργήματα. Ἡμποροῦν, λοιπὸν συμφώνως πρὸς ὅσα λέγει ὁ Ταῖν, νὰ παραχθοῦν ἀριστουργήματα κ' ἐδῶ καὶ δὲν τείνῃ κανεὶς πρὸς τὸν νεοϊδανισμὸν καὶ ἄν τείνῃ πρὸς τὸν νεοπραγματισμὸν. "Οπως δυνατὸν νὰ παραχθοῦν ἀνοητουργήματα καὶ ἐν τῇ παρακολουθήσει νεοϊδανικῶν δογμάτων. Καὶ ὃς ἀντὴν τὴν ἐποψιν ἔχει δίκαιον δ. κ. Γρυπάρης συμπαθῶν (διότι εἶνε δικαίωμα τῆς ἰδιοσυγκρασίας του) τὸν νεοϊδανισμὸν καὶ δ. κ. Ζαχαριάδης ζητῶν δι' ὅλους τὴν ἐλευθερίαν τῆς αἰσθητικῆς συνειδήσεως»

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΣΤΗΝ ANNABEL LEE :

Τὸ ποίημα μὲ τὸν τίτλο τῆς Annabel Lee κλείνει τὸ δίχως ἄλλο τὴν ἔκφραση τῆς ἀσβεστης ἀγάπης μὲ τὴν διοίαν ἀφοσιώθηκεν ὁ Edgar Poe στὴ γυναῖκα του ποὺ ἔχασε.

Ίσχυρίσθηκαν διτὶ αὐτὲς τὶς ἔξοχες στροφὲς τὶς ἐνέπνευσαν στὸν Poe ἄλλα αἰσθήματα, καὶ διτὶ δὲν εἶνε παρὰ μιὰ ἀπόκριση σ' ἔνα ποίημα τῆς Mrs Whitman ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ American Metropolitan μὲ τὴν ἐλπίδα διτὶ διαβάζονταν ἀπὸ τὴ συγγραφέα τῆς «Λιγείας». «Ομως, κατὰ τὴ γνώμη τῆς Miss Osgood ἡ Annabel Lee εἶνε δίχως ἀμφιβολία ἡ Virginia Poe. «Θαρρῶ διτὶ εἶταν, λέγει ἡ Miss Osgood, ἡ μόνη γυναῖκα ποὺ ἀγάπησεν ἀληθινά, καὶ αὐτὸ ἀποδείχνεται ἀπὸ τὸν ἔξοχο παθητισμὸ τοῦ μικροῦ ποιήματος τῆς Annabel Lee ποὺ αὐτὴ εἶνε τὸ θέμα του καὶ εἶνε βέβαια τὸ φυσικώτερο, τὸ ἀπλούστερο, τὸ τρυφερώτερο, τὸ πλέον συγκινή-

¹ Κύττα σελίδα 288

τικὸ δέ³ ὅλα τον τὰ ποιήματα. "Ενα βράδυ ἐκεῖ ποῦ τραγουδοῦσε, ἔσπασ' ἐν' ἀγγεῖο. 'Ολόκληρες βδομάδες υπόφερε πόνους φριχτούς. 'Η κατάσταση της ἀπαιτοῦσε μεγάλες φροντίδες' ἐνῶ στὴ μικρούλα κάμαρη ποὺ εἴταν πλαγιασμένη, καὶ δὲν εἰμποροῦσε ν' ἀγαπνεύσει παρὰ ὅταν τῆς ἔκαναν ἀγέρα μὲ τὴ βαντάλια, τὸ πλαφόν εἴταν τόσο χαμηλὸ πάνου ἀλ̄ τὸ κρεββάτι τῆς ποὺ τὸ ἄγγιζε σχεδὸν μὲ τὸ κεφάλι τῆς. 'Αλλὰ ὁ Poe βρίσκονταν τότε σὲ μὰ τέτοια νευρικὴ κατάσταση, ποὺ δὲν εἰμποροῦσαν μῆτε κἄν νὰ τοῦ κάμουν λόγο γιὰ τὴ σοβαρότητα τῆς ἀρρώστιας ποὺ ὑπόφερνε ἡ δυστυχισμένη γυναῖκα. 'Η σκέψη πῶς ἡμπόροῦσε νὰ πεθάνει τὸν ἔτερόλλαινε. Δὲν ἡμιτοροῦσε νὰ δουλέψει, εἴταν ἀνίκανος νὰ τῆς προμηθέψει τὰ χρειαζούμενα, ἀνήμπορος ἀκόμα νὰ βρεῖ τὸ καθημερονό τότε ἔπαιρνε τῶν ματιῶν του καὶ σέρνονταν ὥρες καὶ ὥρες μέσα στοὺς δρόμους, ἀφαιρημένος, θῦμα τοῦ τρομερῶντορου ἐφιάλτη τῆς ἀπελπισίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΣΤΙΣ ΚΑΣΑΙΩΝ¹

Πολλὲς φορὲς στὴ λογοτεχνία συνέβηκε νὰ παρουσιαστεῖ ἕνα βιβλίο ὡς μετάφραση παλιοῦ συγγραφέα. "Αλλως τε, κάθε μέρα ἐπαναλαμβάνεται αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἄγνωστο γιὰ ποιὰν αἰτία. Δὲν εἶνε καὶ πολλὰ χρόνια πού, ὁ Pièrre Louys ὅταν ἐπύπωσε τὰ Chansons de Billitis ἔγραψε πῶς αὐτὸς εἴτανε μονάχα ὁ μεταφραστής κάποιου ἀρχαίου Ἑλλήνα ποιητή. "Ολοι οἱ φιλόλογοι ἔχαλασαν τὸν κόσμο νὰ βροῦν τὸν Ἑλληνα ποιητή, ὅπου ἀνεκαλύφθη ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος Pièrre Louys εἴταν ὁ συγγραφέας. Θαροῦμε, ἀν δὲν εἰμεθα βέβαιοι, ὅτι κάτι τὸ παρόμοιο συμβαίνει καὶ μὲ τὶς Κασίντες αὐτές. Πρὸ καιροῦ στὸν Mercure de France είχαν δημοσιευθεῖ μεταφράσεις ἀραβικῶν ποιημάτων ἀπὸ τὸν Franz Toussaint μὲ τὸν τίτλο «Jardin des Caresses», καὶ ὑστερότερα ἐβγῆκε μιὰ ὀλόκληρη συλλογὴ ἀπὸ τὴν ὥποια καὶ ἐδιαλέξαμε μερικὲς κασίντες. "Ο μεταφραστής ἰσχυρεῖται ὅτι τὰ ποιήματα αὐτὰ γράφτηκαν στὴν Ἰσπανία, τὸ Χαϊδῶνα, ἀπὸ ἔνα ἀραβικό ποιητή τελείως ἀγνωστο καὶ βρέθηκαν στὸ Τομπουκτοῦ ἀνάμεσα στὰ ἄλλα χαρτιὰ τοῦ παλαιοῦ Πανεπιστήμιου τοῦ Σανκορέ. Στὸν δέκατο ἑβδομό αἰῶνα πρὸ τὸν ἀπ' τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Τουαρέζ, ἡ Τομπουκτοῦ εἴταν τὸ μεγαλείτερο πνευματικὸ κι² ἐμπορικὸ κέντρο τοῦ Ισλάμ. "Οταν οἱ ἀραβεῖς διώχτηκαν ἀπὸ τὴν Ἰσπανία, πολλοὶ διαβασμένοι ἀπ' αὐτοὺς ἦρθαν κι³ ἐγκαταστάθηκαν στὴν ἐρημωμένη σήμερα Τομπουκτοῦ. "Απ' τὸ περίφημο αὐτὸ πανεπιστήμιο σώζεται μόνο ἔνα Τζαμί. "Ενας γέρος φυλάγγι μερικὲς στίβες βιβλίων χωρὶς ἀξία. Σ' ἔνα πέτσιο σάκκο ἔχει ἔνα κουτάκι μὲ ἔγγραφα δικαστικὰ καλήφιδων, μὲ πουλητήρια καὶ οητὰ τοῦ Κορανίου. "Ανάμεσα σ' αὐτὰ καὶ μιὰ περγαμηνὴ στὴν ὥποια εἶνε γραμμένες σὲ καθαρὰ ἀραβικὴ γλῶσσα κάμποσες Κασίντες.

"Οταν ὅμως τὰ προσέξει κανεὶς πολὺ καλὰ καὶ τὰ παραβάλλει μ' ἄλλα ποιήματα τῆς αὐτῆς σχεδὸν ἐποχῆς καὶ τῆς ιδίας καταγωγῆς καὶ τὰ συγκρίνει καὶ μὲ τὸ Ἀνατολικο-Δυτικὸ Divan τοῦ Γκαϊτε θὰ ἀντιληφθεῖ ὅτι ἔχουν γραφτεῖ ἀπὸ ἐγκέφαλο ενδρωπαϊκό, σημερινό, ποιησμένο ἀπὸ τὴν ἀνατολίτικη ὄμορφιά. "Ετσι ὑποθέσαμε διαβάζοντας προσεχτικὰ αὐτὴ τὴ συλλογὴ καὶ τὸ γράφουμε δίκως τὴν ἀπόλυτη βεβαιότητα ὅτι δὲν ἀπατώμεθα.

¹ Κύττα σελίδα 294.